

DÜNYA ÖLÇEĞİNDE ÖĞRETMENLERİN SAYGINLIK STATÜSÜ VE ÖZLÜK HAKLARI

Süleyman Davut GÖKER*
Yüksel GÜNDÜZ**

Öz: Öğretmen saygınlık statüsünün belirlenmesi, hem hükümetlere hem de eğitimcilere, eğitimsel çıktıların geliştirilmesinde değerli içgörüler sunmaktadır. Bir toplumda öğretmenlerin saygınlık statüsü, öğretmenlerin kazançlarının diğer meslekler ile karşılaştırılması, ebeveynlerin çocuklarının öğretmen olmalarını isteme düzeyleri, öğrencilerin ve ebeveynlerin öğretmenlere duydukları saygı, toplumun eğitim sistemlerine güvenme derecesi gibi değişkenler ile belirlenmektedir. Literatür tarama niteliğinde yapılan bu çalışmanın amacı, birinci olarak, 'dünya öğretmen saygınlık statüsü endeksi' dikkate alınarak dünya ölçeğinde öğretmen statülerini karşılaştırmak, ikinci olarak, OECD ülkeleri ve gelişmiş bazı ülkeler ile Türkiye'deki öğretmenlerin özlük haklarını karşılaştırarak öğretmenlerin statüsüne ilişkin durum tespiti yapmak ve farkındalık yaratarak bu bağlamda yapılan tartışmalara katkıda bulunmaktır. Türkiye'de algısal düzlemde kutsal görülen öğretmenlik mesleğinin saygınlığı ile özlük durumları arasındaki negatif ilişki üzerinde durulmuş, gelişmiş bazı Avrupa ülkeleri ve OECD ülkelerindeki öğretmenlerin statüsü ile birlikte özlük hakları, meslekte yükselme, maaş durumları, sendika üyelikleri, denetlenmeleri (performanslarının ölçülmesi) ve emeklilik durumları ele alınmış ve statü ve özlük haklarına ilişkin bulgular Türkiye'deki bulgularla karşılaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Öğretmen, statü, özlük hakları.

* Yrd. Doç. Dr.; Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Seyitler Kampüsü. Artvin.

** Yrd. Doç. Dr.; Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kurupelit Kampüsü. Samsun.

TEACHER STATUS AND THEIR EMPLOYEE PERSONAL RIGHTS ACROSS THE WORLD

Süleyman Davut GÖKER*
Yüksel GÜNDÜZ**

Abstract

An evaluation of teacher status is likely to provide useful insights for both educationalists and governments to improve educational outcomes and a global comparison may provide evaluation that will aid educational reforms in different countries. In defining teacher status in a society, such dimensions as comparisons of earnings of teachers, whether parents would encourage their children to be teachers, to what extent students and parents respect teachers, whether teachers unions have too much power are taken into consideration. Roles which political, cultural and economic factors and social standing play in the position of teachers in each country and how these might impact on education are also important. As compared to other professions, teacher status is generally lower. The main aim of this study is to explore similarities and differences between teacher status across the world and their employee personal rights in some developed countries and Turkey, create awareness on the issue and to contribute to discussions regarding teacher status and employee personal rights.

Keywords: Teacher, status, employee personal rights.

Giriş

Öğretmenlik çok eski bir uğraşı alanı olmasına karşın, bir meslek olarak kabul görmesi oldukça yenidir. Yapılan bir işin meslek olarak kabul edilebilmesi için, mesleğin, tanımlanmış bir alanda hizmet vermesi, uzmanlık bilgisini ve örgün eğitimden geçmeyi gerektirmesi, belli bir kültüre sahip olması, mesleki kuruluşlarının bulunması, giriş denetiminin olması, belli ahlaki değerlerinin bulunması ve mesleğin toplumca tanınması gerekmektedir (Erden, 2009). Bu nitelikler öğretmenlik mesleği ile örtüşmektedir. Günümüzde öğretmenlik mesleği, eğitim sektörüyle ilgili olan sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel ve teknolojik boyutlara sahip, alanda özel uzmanlık bilgi ve becerisini temel alan akademik çalışma ve mesleki formasyonu gerektiren, profesyonel statüde uğraşı alanı (Hacıoğlu ve Alkan, 1997) olarak görülmektedir. Bu bağlamda öğretmen-

* Assist. Prof. Dr.; Artvin Çoruh University, Faculty of Education, Seyitler Campus, Artvin.

** Assist. Prof. Dr.; Ondokuz Mayıs University, Faculty of Education, Kurupelit Campus, Samsun.

lik, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili olarak yönetim görevlerini üzerine alan bir ihtisas mesleğidir. Bir ülkede öğretmenliğin meslek oluşu, devletin öğretmen için yetiştirme ve çalışma ölçütleri koymasıyla başlar (Bursalıoğlu,1987, s. 69). Bu anlamda öğretmenlik mesleği özellikle gelişmiş ülkelerde profesyonel bir meslek niteliğine kavuşmuştur.

Kavcar'a (1999) göre, öğretmenlik mesleğinin önemi ve değeri, öğretmenin, eğitim sisteminin en kritik ögesi olmasından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda öğretmenden, ders hazırlama, plan yapma, öğrenme yaşantıları düzenleme, ölçme ve değerlendirme gibi görevlerin yanında, rehberlik açısından öğrenciyi dinleme ve yol gösterme, öğrenciyi kabul ve sevk etme, öğrencinin mesleki gelişimine yardımcı olma, öğrenci potansiyelini keşfetme, insan ilişkilerini geliştirme gibi rolleri yerine getirmesi beklenir (Gibson ve Mitchell, 1990).

Son yıllarda öğretmenlerin sahip olması gereken beceriler gittikçe genişlemektedir. Geleneksel anlamda bilgi transferi gerçekleştirmenin yanı sıra, öğretmenler günümüzde, teknoloji kullanmak, ekip halinde çalışmak, özel eğitim gereksinimleri olan çocukların entegrasyonuna yardımcı olmak ve okul yönetimine katkıda bulunmak gibi fazladan birçok görevi yerine getirmek zorundadırlar. Bununla birlikte, eğitim sektörü, en nitelikli mezunları cezbedebilmek adına işletme sektörü ile rekabet etmek durumundadır (EACEA/Eurydice, 2013). Dünyadaki eğitim sistemlerinde, ülkelerin kendi şartlarına bağlı olarak belirledikleri kaliteli öğrenme çıktılarını elde etmede, öğretmen, en stratejik parçalarından biri olma özelliğini göstermektedir. Böyle stratejik öneme sahip olan öğretmenlerin konumunun, toplumsal ve kurumsal olarak iyi bir statüde bulunması ve yeterli özlük haklarına sahip olması da kaçınılmazdır. Bir eğitim sistemi içerisinde, öğretmenlik mesleğinin statüsü, ona verilen değerle yüksek veya düşük seviyeli olarak meslek grupları içerisindeki yerini almak durumundadır. Öğretmenlerin statüsü, öğretmenlerin sosyal sınıfına, çalıştığı çevreye, sosyal ilişkilerinin çeşit ve derecesine, çevre kalkınmasına katılma çabalarına göre değişebilmektedir. Özlük hakları ise, öğretmenlerin rahat ve huzurlu olarak yaşayabilmeleri için kendilerine tanınan birtakım hakları içermektedir.

Öğretmenlerin konumunun değerlendirilmesi, toplumlara göre farklılıklar göstermekle birlikte, geçmişte genellikle tüm toplumlarda yüksek bir saygınlığa sahiptiler. Ancak son yıllarda öğretmenler, cinsiyet, öğrencilerin konumu, genel ücret düşüklüğü, öğretmenin toplumsal kökeni gibi çeşitli etkenler nedeniyle düşük bir konum değerlendirilmesine tabi tutulmuşlardır (Tezcan, 1994, s. 299). Öğretmenlik mesleğinin statüsü diğer mesleklere göre genelde düşüktür. Oysa öğretmenlerin yaptıkları işe bakıldığında bu durum tezatlık oluşturmaktadır.

Öğretmenlik mesleğinin toplumsal statüsünü belirleyen bazı ölçütler bulunmaktadır. Bu ölçütlere ilişkin, öğretmenlerin kazançlarının diğer meslekler ile karşılaştırılması ve bu kazançların adil olup olmadığı, ebeveynlerin çocuklarının öğretmen olma-

rını ne kadar istedikleri, öğrencilerin ve ebeveynlerin öğretmenlere duydukları saygı, öğretmenlerin sosyal statüsü, topluma göre öğretmenlere ne kadar ücret ödenmesi gerektiği, toplumun eğitim sistemlerine güvenme derecesi, sendikaların öğretmen ücretleri ve çalışma şartlarını iyileştirmede ne kadar etkin oldukları gibi değişkenler ön plana çıkmaktadır (Varkey GEMS Foundation, 2013). Bunlarla birlikte, öğretmenlerin sosyal statülerinin bir ülkede oynayacağı kültürel, ekonomik ve sosyal rollerinin de iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu konuda akla gelen ilk şey mesleğin ekonomik yönüdür. Ekonomik getiri bakımından doktorluk, avukatlık, mühendislik mesleğinin getirisi ile kıyaslandığı zaman, öğretmenlik mesleğinin statüsünün düşük olduğu söylenebilir.

Burada, öğretmenlik mesleğinin toplumsal statüsü, saygınlığı ve konumu öğretmen yetiştirme işlevinden bağımsız düşünülmemesi gerekliliği ile birlikte, bu tabloya öğretmenlerin seçilme ve mesleğe atanmalarındaki olumsuzluğu da eklemek mümkündür. Mesleğin statüsünü olumsuz yönde etkileyen bir diğer faktör de öğretmenlerin mesleki özerkliğinin olmamasıdır. Özellikle eğitim-öğretim ve program boyutuyla ele alındığında, öğretmenlerin mesleki özerkliğinin olmadığını söylemek mümkündür. Öğretmenin programa dönük rolü, sadece uygulayıcı olmaktan öte geçememektedir.

Öğretmenliğin toplumsal statüsü hem devletin hem de halkın eğitime verdiği önemle de doğrudan ilişkilidir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda insanlar eğitimi refah düzeylerini arttırmanın önemli bir aracı olarak görmektedirler. Kaynakları kısıtlı, ekonomik gücü zayıf ülkelerde uzun vadeli yatırım isteyen eğitim yatırımları yerine, öncelik sıralamasını milli savunma ve sanayileşme gibi yatırım alanları almaktadır. Dolayısıyla da öğretmenlerin statü ve özlük haklarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar ertelenmektedir. Buna bağlı olarak, öğretmenlerin statü ve özlük haklarının, olduğu noktadan sürekli geriye doğru gittiği görülmektedir. Eğitimsel başarıların karşılaştırılması ve eğitimsel gelişmelerin değerlendirilmesi yöntemlerine ilişkin günümüzde henüz bir uzlaşma sağlanmış olmamasına karşın, çoğu eğitimciler, bir eğitim sisteminin kalitesinin öğretmen kalitesinin üstünde olamayacağı konusunda hemfikirlerdir. Ancak, birçok ülkede öğretmenlerin statüsü, her geçen gün daha da azalmaktadır. Bu durum, hem öğretim hem de öğrenim ile birlikte öğrenme fırsatlarına zarar vererek, toplumların da zayıflamasına neden olmaktadır.

Uluslararası eğitimsel karşılaştırmalar yapabilmek amacıyla, PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) (PISA, 2009) ve OECD yıllık değerlendirmeleri (OECD, 2013) gibi birçok çalışmalar yapılmasına karşın, Varkey GEMS Vakfı dışında dünyada öğretmen statülerini karşılaştırmak amacı taşıyan etkin bir çalışma gerçekleştirilmemiş olmasından hareketle literatür tarama niteliğinde yapılan bu çalışmanın amacı, farklı ülkelerde görevli öğretmenlerin statü ve özlük haklarını karşılaştırmalı olarak inceleyerek konuya ilişkin farkındalık yaratmak ve bu alandaki tartışmalara katkı sağlayabilmektir.

Öğretmenlik Mesleğinin Statüsü

Dünya ölçeğinde, öğretmenlerin statüleri arasında önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin dünya ölçeğinde statülerinin karşılaştırılmasına yönelik ilk kapsamlı çalışma, Varkey GEMS Vakfı aracılığı ile Sussex Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Peter Dolton ve Malaga Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Oscar Marce-naro-Gutierrez tarafından, 21 ülke ölçeğinde 1000 katılımcı ile halkın öğretmenlere yönelik tutumlarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmış olup, '2013 Global Öğretmen Statüsü Endeksi' olarak yayımlanmıştır (Varkey GEMS Foundation, 2013).

Bu endekse göre, öğretmenler en yüksek statüye Çin'de, en düşük statüye ise İsrail'de sahiptir. Çin, Güney Kore, Türkiye, Mısır ve Yunanistan'da insanlar öğretmenlere diğer Avrupa ve Anglo Sakson ülkelerinden daha çok saygı göstermektedir. Britanya ve Amerika bu endeksin ortalarında yer almaktadır. Brezilya, Çin, Çek Cumhuriyeti, Mısır, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İsrail, İtalya, Japonya, Hollanda, Yeni Zelanda, Portekiz, Türkiye, Singapur, Güney Kore, İspanya, İsviçre, Birleşik Krallık ve Amerika'da yapılan bu çalışmanın sonuçlarına göre, hemen hemen bütün ülkelerde öğretmenlere yeterli veya pozitif güven değerlemeleri verilmeyle birlikte, Finlandiya ve Brezilya'da en yüksek değerlemeler ortaya çıkarken, İsrail, Güney Kore, Mısır ve Japonya'da en düşük değerlemeler verilmiştir. Bu bağlamda, Finlandiya ve Brezilya'da toplumun öğretmenlere verdiği değer en yüksek oranda olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, Fransa, Çin, Türkiye ve ABD'de ilkökul öğretmenlerinin daha fazla itibar gördüğünü de belirtmek gerekmektedir (Varkey GEMS Foundation, 2013).

Adı geçen ülkelerin üçte ikisinde öğretmenlerin mesleki statüsü, en çok sosyal işgörenlerin mesleki statüsüne yakın olarak belirlenmiştir. ABD, Brezilya, Fransa ve Türkiye'de insanlar, öğretmenlerin mesleki statüsünü kütüphaneciler ile aynı düzeyde tutmaktadırlar. Sadece Çin'de, öğretmenler statü açısından doktorların statüsüne en yakın konumda bulunmaktadırlar (Varkey GEMS Foundation, 2013).

Ebeveynlerin, çocuklarının öğretmen olmalarına teşvik olması anlamında da ülkeler arasında büyük farklılıklar görülmektedir. Örneğin, Çin'de ebeveynlerin % 50'si çocuklarının öğretmen olmalarına destek olurken, bu oran İsrail'de sadece % 8 civarındadır. Çin, Güney Kore, Türkiye'de bu oranlar nispeten yüksek düzeyde olmasına karşın, İsrail, Portekiz, Brezilya ve Japonya'da en düşük düzeydedir. Diğer taraftan, Asya ve Orta Doğu ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Avrupa'da, öğrencilerin öğretmenlere saygı gösterme oranı düşük olup, bu oran Çin'de % 75 civarındadır (OECD, 2008).

Varkey Vakfı'nın yaptırmış olduğu araştırmada, 21 ülkenin 7'sinde katılımcılar, ülkelerinin eğitim sistemlerini 10 üzerinden 5 olarak, yani standart altı olarak değerlendirirken, Finlandiya, İsviçre ve Singapur'da en yüksek, Güney Kore, Mısır ve Japonya'da en düşük düzeyde değerlendirmişlerdir. Genel olarak, ülkeler eğitim sistemlerinden daha çok öğretmenlere güven duyduklarını belirtmişlerdir. PISA skorları iyi olan ülkeler, eğitim sistemlerini daha başarılı bulmaktadırlar (Varkey GEMS Foundation, 2013).

Bu bulgular ile birlikte, Güney Kore, Japonya, Singapur, İsrail ve ABD’de öğretmenler, toplumun tahmininden fazla ücret kazanmakta olup, Britanya, Brezilya, Yeni Zelanda, İspanya ve Finlandiya’da göreve yeni başlayan öğretmenler, katılımcıların tahmininden % 20 daha az oranda ücret almaktadırlar.

Tablo 1. Öğretmen Saygınlık Statüsü Endeksi Sıralaması

ÜLKE	ENDEKS SIRALAMASI	PISA SIRALAMASI (1- ENYÜKSEK 20- EN DÜŞÜK)
Çin	100	3
Yunanistan	73.7	17
Türkiye	68.0	19
Güney Kore	62.0	4
Yeni Zelanda	54.0	6
Mısır	49.3	Veri yok
Singapur	46.3	1
Hollanda	40.3	7
ABD	38.4	12
Birleşik Krallık	36.7	10
Fransa	32.3	11
İspanya	30.7	16
Finlandiya	28.9	2
Portekiz	26.0	14
İsviçre	23.8	8
Almanya	21.6	9
Japonya	16.2	5
İtalya	13.0	15
Çek Cumhuriyeti	12.1	13
Brezilya	2.4	20
İsrail	2	18

Kaynak: (Varkey GEMS Foundation, 2013).

Tablo 1’de de görüldüğü üzere, Türkiye öğretmenlerin saygınlık sıralamasında üçüncülüğü elde etmiştir. Çin’in 100 puanla birinci, Yunanistan’ın 73 puanla ikinci çıktığı araştırmada, ülkemiz 68 puanla dünyanın en iyi performans gösteren ülkelerini geride bırakmıştır. Bu araştırma insanların algısını ölçtüğüne göre, Türkiye’de öğretmenlerin ve öğretmenlik mesleğinin sanılanın aksine hala çok saygın bir yerinin olduğu ve insanların gelecek planları ve hayallerinde ciddi bir yer tuttuğu belirtilebilir.

◆ Süleyman Davut Göker / Yüksel Gündüz

Bu tabloda ülkelerdeki öğretmenlerin saygınlık sıralaması ile birlikte, ortalama maaş ve PISA değerlendirmesinde o ülkenin yeri açık bir şekilde görülmektedir. Maaş konusunda ise Türkiye, hem reel maaşlar, hem de öğretmenlerin geçinmeleri için gerekli gördükleri algısal maaşlar bağlamında diğer ülkelerin gerisinde yer almaktadır. Raporda ayrıca öğrencilerin PISA başarısı ve öğretmen maaşları arasındaki korelasyona da bakılmış ve ülkemizin ilişki katsayısının bu açıdan yine diğer değişkenlere göre düşük kaldığı görülmektedir.

Burada sorgulanması gereken nokta şudur ki, Türkiye’de algısal düzlemde kutsal görülen öğretmenlik mesleğinin saygınlığı ve statüsünün yüksek çıkması gerçeği ile ülkemizin eğitim performansının düşük olması (21 ülke içinde 19uncu olması) arasındaki ilişkinin negatif olmasıdır. Türkiye’de okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin mesleki statüleri yasalarla düzenlenmiştir. Öğretmenlik mesleği 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 43. maddesinde, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleği olarak tanımlanmıştır (R.Gazete,1973). Buna göre, öğretmenler “devlet memuru” statüsündedirler. Danimarka’da sosyal statü ve toplumda eşitlik prensibi geçerli olduğundan, öğretmenlik mesleği diğer mesleklerden farklı bir durum içermemektedir (MEB, 2006, s. 231). Hollanda’da öğretmenlik mesleği, diğer mesleklerle göre zayıf bir imaja sahiptir ve kamu okullarında çalışan öğretmenler memur konumundadırlar (Türkoğlu, 1998, s. 330). Belçika’da öğretmenlik mesleğinin sosyal statüsü ortanın altındadır. Öğretmenlik mesleğinin diğer mesleklerden mesleki saygınlık açısından üstünlüğü ya da düşüklüğü söz konusu değildir. Ancak, gelir düzeyi diğer mesleklerden oldukça düşüktür (MEB, 2006, s. 332). İngiltere’de öğretmenlik mesleğinin diğer mesleklerden mesleki saygınlık açısından üstünlüğü ya da düşüklüğü söz konusu değildir (MEB, 2006, s. 332). İsviçre’de öğretmenin toplumda farklı bir yeri söz konusu değildir.

Öğretmenlerin Özlük Hakları

Bu bölümde, Türkiye ve bazı Avrupa Birliği ülkeleri ile öğretmenlerin özlük hakları biraz daha detaylı verilmeye çalışılmıştır. Türkiye’de öğretmenler, devlet memurlarının sahip olduğu bütün hak, yetki ve yasaklara tabidirler. MEB’e bağlı okullardaki istihdam biçimleri daimi (kadrolu), sözleşmeli veya geçici statüde olabilir. Yaygın uygulama biçimi “daimi” statüdür. Bu personelin “yaşam boyu” iş garantisi demektir. 2005 yılından bu yana, eğitim kurumlarında da “sözleşmeli” statüde öğretmen istihdamı da yapılmaktadır. İhtiyaç olması halinde görev süreleri uzatılmaktadır (Eurydice Eurybase, 2008/09a, s. 203).

Türkiye’de bazı illerde birden fazla olmak üzere, hemen her ilde öğretmenevi bulunmaktadır. Öğretmenler, öğretmenevleri ve lokal hizmetlerinden üye ücreti üzerinden yararlanabilmektedirler (MEB, 2006, s. 15). Ayrıca, MEB’e bağlı Eğitim Merkezi ve Sosyal Tesislerde, öğretmenlere aileleri ile birlikte, tatillerini geçirme olanağı sağ-

lanmaktadır. Yine öğretmenlere TCDDY tarafından tüm hatlarda, şehir içi ulaşım hizmetlerinde belirli oranlarda indirimli ulaşım imkânı sağlanmakta, Devlet tiyatroları, bazı özel tiyatrolar, sinemalar ve müzelerde uygulanmakta olan fiyatlar üzerinden, öğretmenlere % 20- 25 oranlarında indirim yapılmaktadır.

Öğretmenler, yasal olarak kazanç sağlayıcı ticarî faaliyetlerde bulunamamakla birlikte, özel öğretim kurumlarında asil görevlerini aksatmamak kaydıyla mevzuatında belirlenen sürelerle sınırlı olmak üzere kurumları dışındaki, bir kurumdan ders görevi alabilmektedir. Öğretmenlerin kılık kıyafetlerini belirleyen yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Türkiye’de öğretmenlerin eğitim yönetiminin çeşitli kademelerindeki yöneticilik görevlerine atanma ve meslekî kariyer alanında hiyerarşik bir yükselme yapabilmeleri mümkündür. Öğretmenlerin yönetici ve müfettiş olmalarının önü açıktır. Öğretmenlerden müdür olanlar isterlerse öğretmenlik mesleğine dönebilirler.

Öğretmenlerin maaşları 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 36. maddesinde belirtilen derece ve kademelere göre belirlenir ve ödenir. Bu yasada öğretmenler “eğitim-öğretim hizmetleri sınıfı” içinde yer alır, maaşları da bu sınıfa ve derecelerine/kademelerine göre belirlenir (Eurydice Eurybase, 2008/09a, s. 206). Öğretmen maaşları diğer memurlarla paralellik göstermektedir. Ancak, öğretmen maaşı doktor, avukat ve mühendis maaşlarının gerisindedir. En yüksek öğretmen maaşı ile en düşük öğretmen maaşı ortalaması aylık 1150 Avro’dur (MUT, 2008, <http://www.mut.org.mt>). Bu rakam incelenen diğer ülkelerin çok gerisinde bir değerdir.

Öğretmenler gönüllülük esasına göre, sendika kurma ve sendikalara üye olma ve sendikadan çıkma hakkına sahiptirler. İlköğretim okullarında ders yılı süresinin 180 iş gününden az olmaması esastır. Öğretmenlerin ücretini alarak girebileceği ders saati 30 saattir. Bir öğretmen maaş karşılığı 15 saat derse girer. 21 saatin üzerinde derse girmek zorunda değildir. İlköğretim ve Eğitim Kanunu’na göre, sınıf öğretmenleri yaz tatili içinde aralıksız iki ay izinlidirler (Eurydice Eurybase, 2008/09a, s. 208). Öğretmenlerden kadınlar 58, erkekler 60 yaşını doldurduklarında emekli olurlar. Emekli olan bir öğretmen hem emekli ikramiyesi hem de emekli aylığını hak etmiş olur. Emekli aylığı belli derecelendirmeler üzerinden hesaplanarak ödenir. Gündüz ve Can’ın (2011, s.764) bulgularına göre, Türkiye’de öğretmenler, eğitim sistemi ve uygulamalarına ilişkin sorunları yüksek düzeyde algılamaktadırlar. Özellikle fiziki koşullar, özlük hakları, yönetim ve program alt boyutunda yüksek düzeyde sorun algılanmaktadır. Ayrıca, öğretmenlik mesleğinin toplumdaki saygınlığının azalması ve maaşların günün ihtiyaçlarını karşılayamadığı da yüksek düzeyde sorun olarak belirtilmiştir.

Avusturya’da öğretmenler, bir hizmet sözleşmesi ile sözleşmeli ya da kamu hukukuna göre kadrolu olarak istihdam edilmektedirler. Öğretmenlerin ilköğretimde haftada 22 saat, ortaöğretimde 21 saat derse girme zorunlulukları vardır (Eurydice Eurybase, 2008-2009b, s. 410). Öğretmenler, bir zorunluluk bulunmadığı durumda, okul tatilleri boyunca dinlenme iznine çıkabilirler. Öğretmenler, bir yakını için bir

yılda 6 güne (özel durumlarda 12 gün) kadar hasta bakım izni alabilirler (Eurydice Eurybase, 2008-2009a, s. 411). Öğretmenler meslekle bağdaşmayacak hareketlerinden dolayı disiplin cezası alırlar. Öğretmenler, bir disiplin kararı üzerine işten çıkarılma, memuriyetten çekilme, gönüllü ayrılma, bir yıldan uzun süreli hapis cezası nedeniyle görevden alınabilirler (Eurydice Eurybase, 2008-2009b, s. 414).

Avusturya’da öğretmenlerin kılık kıyafetine ilişkin yasal düzenleme yoktur. Ancak aşırıya kaçılmaması esastır. Öğretmenlerin meslekte yükselmeleri, gerekli görülen hizmet içi eğitim etkinliklerine katılmaları ile olanaklıdır. Gerekli şartları taşıyan ve önerilen öğretmenler, yönetim kademelerine geçiş yapabilmektedirler. Öğretmenler için mevcut kariyer seçenekleri, başuzman olmak veya teftiş heyetine girmektir. İlave olarak, öğretmenler okul yönetiminde bir göreve geçiş yapabilirler (Eurydice Eurybase, 2008-2009b, s. 413).

Öğretmenlere, okul ve hizmet türüne bağlı olarak, toplam 6 ayı hizmet karşılığı düzenlenmiş ücret tablosuna göre aylık ödeme yapılı (Eurydice Eurybase, 2008-2009b, s. 407). Buna göre, en yüksek öğretmen maaşı ile en düşük öğretmen maaşı ortalaması aylık 3325 Avro’dur (MUT, 2008, <http://www.mut.org.mt>). Öğretmenler sendikaya üye olabilirler fakat üye olma zorunluluğu yoktur. Öğretmenler bazı hizmetlerden (ulaşım, haberleşme, sinema, tiyatro gibi) diğer meslek gruplarının yararlandığı şekilde yararlanmaktadırlar. Çocuk parası almaktadırlar.

Öğretmenlerin denetimi daha çok okul müdürünün yetkisindedir. Öğretmenlerin denetim sonuçlarına göre gösterdikleri performanslarının onların maaş ve yan ödemelerine bir etkisi bulunmamaktadır. Öğretmenlerin emeklilik yaşı, 1 Ocak 2004’ten başlamak kaydıyla, 2014’e kadar aşamalı uygulanmak üzere erkekler için 65’e ve kadınlar için 60’a yükseltilmiştir (Eurydice Eurybase, 2008-2009b, s. 415).

Belçika’da öğretmenlik mesleğinin ekonomik getirisi ortanın altındadır. Öğretmenler maaşlı devlet memurudurlar. İlkokul ve ortaokullarda öğretmenler maaş karşılığı haftada 22 saat, liselerde 20 saat derse girerler (MEB, 2006, s. 195). Öğretmenlerin bazı hizmetlerden indirimli ve ücretsiz yararlanmaları söz konusu değildir. Ayrıca sosyal tesisleri veya sosyal yardımları da yoktur. Yıllık tatiller, resmi tatillerden oluşur ve birçok tatil günü eğitim kurumlarının kendileri tarafından düzenlenir (Eurydice Eurybase, 2008-2009c, s. 345). Öğretmenler kılık kıyafet konusunda son derece serbesttirler.

Öğretmenlerin meslekte yükselmeleri okul müdürü olmaları demektir. Ne var ki, yönetici olan öğretmenler, kendileri istemedikçe öğretmenliğe atanamazlar. Duruma göre yöneticiler aynı zamanda öğretmenlik de yapabilirler. Eğitim sektöründeki ücretler, memuriyet türü ve çalışma kategorisi, statü, yönetim mevkisi, başarı sertifikaları ve ilave ücret basamakları, pozisyonu, önceki performans, kişisel ve aile durumu, okul öncesi ve sonrası çocuk bakım ödenekleri gibi ödenek faktörlere bağlı olarak düzenlenir. Bir çalışanın alabileceği mevcut ücretin yanı sıra, belirli durumlarda ev ve makam ödeneği, tatil ödeneği, yıl sonu ikramiyesi, gebelik ödeneği, çocuk ödeneği, seyahat

gideri, cenaze ödeneği, sendika primi, okul öncesi ve sonrası çocuk bakım ödeneklerini de almaya hak kazanır (Eurydice Eurybase, 2008-2009c, s. 343). Öğretmenlerin maaşları mesleki kıdeme göre artmaktadır; ancak performansları gelir düzeylerini etkilemez. En yüksek öğretmen maaşı ile en düşük öğretmen maaşı ortalaması aylık 2900 Avro'dur (MUT, 2008, <http://www.mut.org.mt>). Bununla birlikte, öğretmenler zorunlu olmamakla birlikte memur sendikalarına üye olabilirler. Sendikaya üye olanların özlük ve sosyal haklarının takibi daha kolay ve etkili olmaktadır.

Okulların denetimi, teftiş birimlerinde görevli müfettişlerce yerine getirilmektedir (MEB, 2006, s.195). Her öğretmen iki değerlendirici tarafından değerlendirilir. Birinci değerlendiricinin rolü kılavuzluk ve mesleğe hazırlamaktır. Bu nedenle, değerlendirici çalışandan daha yüksek bir hiyerarşik konumda olması gerekir. İkinci değerlendirici okul müdürü tarafından atanır (Eurydice Eurybase, 2008-2009c, s. 337). Öğretmenlerin gösterdikleri performansları maaşa yansımaktadır.

Öğretmenler emekli olabilmek için en az 20 yıl çalışmalı ve 60 yaşını bitirmiş olmalıdırlar. Emeklilik maaşları organik sistem olarak adlandırılan bir sisteme göre yapılmaktadır. Alınan emeklilik maaşı, hizmet yıllarına göre belirlenir ve son 5 yıllık hizmetlerinin ortalamasıdır (Eurydice Eurybase, 2008-2009c, s. 351).

Danimarka'da her meslek saygın olarak kabul edilmekte ancak öğretmenlik mesleğinde emeğe karşılık verilen ücret az olarak değerlendirilmektedir (MEB, 2006, s. 231). Danimarka'da öğretmenler yerel yönetimlerce atanmakta olup, kural olarak öğretmenler tam zamanlı, sözleşmeli işçilerdir (Gülcan, 2005, s. 135). İlköğretim okulu öğretmenleri her yıl 5 hafta ve 3 gün tatil yapabilir. Bu izinler, genelde öğrencilerin tatile olduğu dönemlerde alınır (Eurydice Eurybase, 2008-2009d, s. 147). Öğretmenlere doğum, ebeveyn ve hastalık izni verilmektedir. Öğretmenlere bazı hizmetler indirimli veya ücretsiz olarak sağlanmamakta, tüm çalışan için sunulan olanaklar, öğretmenler için de geçerli olmaktadır. Ancak öğretmen sendikalarının çeşitli kuruluşlar ve sendikalarla yaptıkları anlaşmalarla öğretmenlere belli oranlarda indirim olanağı sağlanmıştır. Öğretmenler için özel sosyal tesisler bulunmamaktadır (MEB, 2006, s. 243).

Toplumun anlayış ve düzenine ters düşmemek koşuluyla öğretmenler giyim konusunda tamamen serbesttirler ve bu konuda yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. **İşveren, önceden haber vererek öğretmeni işten çıkarma hakkına sahiptir** (Eurydice Eurybase, 2008-2009d, s. 152). Öğretmenler her kademe okul için belirlenmiş basamaktan göreve başlarlar. Öğretmenlerin kıdem almaları, yine belirlenmiş sürelerle göre gerçekleşmektedir. Öğretmenler, ulusal denetim kurulundaki görevlere ve okul müdürlüğüne başvurabilirler (Eurydice Eurybase, 2008-2009d, s. 151). Öğretmenler, yönetim görevlerine otomatik olarak yükselemezler. Yönetici olmak isteyen öğretmenler, gerekli görülen eğitimlerini tamamlayarak, yapılan ilanlar doğrultusunda ilgili makamlara müracaatlarını yaparlar. Yöneticilik görevinden sonra isterlerse öğretmen olarak çalışabilirler.

Danimarka'da öğretmen maaşları diğer çalışanların maaşları paralelindedir. Öğretmenler merkezi anlaşmalarla saptanan çalışma saatlerine bağlıdır. Merkezi anlaşmaya göre, temel eğitim öğretmenleri için yıllık 1680 çalışma saati saptanmıştır. Günlük 7,4 saat çalışılmaktadır (MEB, 2006, s. 241). Haftada ortalama 37 saate karşılık gelen, tatiller ve izin günleri dâhil yıllık çalışma saati 1924'tür. 209 iş günü vardır (Eurydice Eurybase, 2008-2009d, s. 147). Belli saatlerin üzerinde çalışan öğretmenlere ek ödeme yapılmaktadır. Örneğin haftada 23 saat her ay ilave olarak yaklaşık 700 Danimarka Kronu alınabilmektedir. Bu ülkede en yüksek öğretmen maaşı ile en düşük öğretmen maaşı ortalaması aylık 3400 Avro'dur (MUT, 2008, <http://www.mut.org.mt>).

Öğretmenlerin bir sendika ya da bir meslek kuruluşuna üye olmaları zorunlu değildir. Buna rağmen öğretmenlerin %90'ı bir sendikaya üyedir. Sendikalı öğretmenler için geçerli olan koşullar sendikasız olanlar içinde uygulanmakta ve aynı toplu sözleşmeler dikkate alınmaktadır (MEB, 2006, s. 242). Öğretmenlerin performansı, toplu sözleşmeyle belirlenmiş ölçütler baz alınmak suretiyle, son derece nesnel bir yaklaşımla, anlaşma yapan işveren tarafından değerlendirilir. Öğretmen performansları maaşlarına yansımaktadır. Öğretmenlerde emeklilik yaşı kadın ve erkeklerde 67'dir. Emeklilere emekli ikramiyesi ödenmez ve Devlet memuru olan öğretmenler emeklilikte emeklilik maaşı alırlar (Eurydice Eurybase, 2008-2009d, s. 153).

Fransa'da öğretmenler devlet memurudurlar (Eurydice Eurybase, 2007-2008, s.172). Fransa'da öğretmenler için öğretmenevleri, kamp, lokal vb. sosyal tesisler bulunmamaktadır. Ancak ilkokul ve anaokulu bahçesinde bulunan lojmanlardan yönetici ve öğretmenler yararlanmaktadır. Öğretmenlere lojman tazminatı yardımı, çocuk yardımı, bölgesel tazminatlar, idari güçlük tazminatı, aile yardımı, ayrı ebeveyn yardımı, genç çocuk yardımı, özel eğitim yardımı, öğretim yılı başı yardımı yapılmaktadır. İlköğretim öğretmenleri haftada 26 saat derse girme zorunlulukları vardır. Öğretmenlerin tatilleri okul tatil sürelerine denk gelir (Eurydice Eurybase, 2007-2008, s. 182).

Öğretmenler müzelerle öğrenci götürdükleri zaman ücretsiz, diğer zamanlarda ise, indirimli girmektedirler. Belediyeler yasal zorunluluğu olmadığı halde, şehir içi toplu taşımalarda öğretmenlere belli indirim yapabilmektedir (MEB, 2006, s. 295). Fransa'da öğretmenlere uyarma, kınama, ilerleme tablosundan silme, kademe indirme, görevden geçici uzaklaştırma, emekliliğe ayırma, görevden çıkarma gibi disiplin cezaları uygulanmaktadır. İşten çıkarılma koşulları, eğitim sisteminin bütün seviyelerindeki öğretmenler için aynıdır (Eurydice Eurybase, 2007-2008, s. 188). Öğretmenlerin kılık kıyafetleri ile ilgili yasal bir düzenleme yoktur. Ancak her türlü ayrımcılığı (din, ırk vb) simgeleyen kıyafetlerin giyilmesi yasaktır. Öğretmenlerden genel ahlak kurallarına uygun ve temiz giymeleri beklenir (MEB, 2006, s. 297).

Fransa eğitim sisteminde öğretmenler için bir üst kademedeki öğretmenliğe geçiş imkânı yaygındır. Nitekim üniversite öğretim üyeliğinin ana yollarından birisi lise de öğretmenlik yapıyor olmaktadır. Yine Agrade öğretmenler kolayca üniversite asistanı

olabilirler (Erdoğan, 1998, s.149). Öğretmenler hizmetleri sırasında eğitim alarak ve sınavlara girerek çeşitli yükselme olanaklarına (agreje öğretmen, yüksek kürsü öğretmeni, okul psikoloğu, formatör öğretmen, okul müdürü, milli eğitim müfettişi, bölge il eğitim müfettişliği) sahip olurlar (MEB, 2006, s. 291). Fransa'da yüksek lisans yapabilmek olanakları çok fazladır. Öğretmenlerin yükselme oranı, yeterlilikleriyle (meziyetleriyle) bağlantılıdır.

İlk ve orta düzeydeki öğretmenlerin ücretleri, öğretmenlerin seviyesine bağlı olarak değişir. Her seviye bir gösterge sayısına karşılık gelir ("puan" sayısı). Ana ücret, puan değeriyle çarpılarak belirlenir (Eurydice Eurybase, 2007-2008, s.79). Tüm kamu görevlileri ve özel sektörde çalışanlar, maaşları oranında aile yardımı ve lojman yardımı almaktadırlar. Eğitsel faaliyet tazminatı, özel eğitim zorluğu tazminatı, yönlendirme tazminatı ve sorumluluk tazminatını ise yalnız öğretmenler almaktadırlar (MEB, 2006, s. 292). Anaokulu ve sınıf öğretmenleri haftada 26 saat, agreje öğretmenleri 15 saat, branş öğretmenleri 18 saat maaş karşılığı derse girmektedirler. Ek ders ücreti yalnızca ortaokul ve liselerde görev yapan öğretmenlere verilmektedir. En yüksek öğretmen maaşı ile en düşük öğretmen maaşı ortalaması aylık 3400 Avro'dur (MUT, 2008, <http://www.mut.org.mt>).

Tüm kamu görevlilerine verildiği gibi, öğretmenlere de sendika kurma ve sendikaya katılma hakkı verilmiştir. Sendikalara üye olmak zorunlu değildir. Öğretmenler, Bölge Milli Eğitim Müfettişleri tarafından pedagojik açıdan değerlendirilirken, okul müdürleri tarafından da yönetim açısından değerlendirilirler. Her iki değerlendirmeden alınan not, öğretmenlerin değerlendirme notu olarak geçer ve meslekte yükselmede göz önünde bulundurulur. Değerlendirme sonuçları, maaşlar üzerinde etkili değildir. Fransa'da minimum emeklilik yaşı 60'dır. Emeklilik maaşını alabilmek için ortalama 37,5 yıl çalışmış ve 60 yaşını doldurmuş olmak gerekir. Maaşın oranı çalışılan yıl sayısına bağlıdır (Eurydice Eurybase, 2007-2008, s.188).

Hollanda'da kamu okullarında çalışan öğretmenler memur konumundadırlar (Türkoğlu, 1998, s.330). Özel okullarda çalışan öğretmenler ise memur sayılmazlar. (MEB, 2006, s.323). Özel okullarda çalışan öğretmenler, hükümetçe belirlenen çalışma koşulları konusunda kamu okullarında çalışan öğretmenlerin statülerine denktirler (Eurydice Eurybase, 2008-2009e, s.167). Öğretmenler yarın gün veya tam gün çalıştırılabilirler.

Öğretmenlere disiplin cezası olarak, önce uyarı, daha sonra işine son verme cezaları verilir. Hollanda'da öğretmenlere dönük indirimli veya ücretsiz hizmet, öğretmenevi, lokal, kamp, lojman gibi sosyal tesisler bulunmamaktadır. Okul içinde öğretmenlerin kıyık kıyafetlerini düzenleyen yasal bir düzenleme de bulunmamaktadır (MEB,2006, s. 326). Okul yönetim kurulu öğretmenleri işe alır veya onların işlerine son verir (Eurydice Eurybase, 2008-2009e, s. 171). **İlk ve ortaokul öğretmenlerinin, yılda 930 saatten fazla olmamak kaydıyla çalışmaları zorunludur** (Eurydice Eurybase, 2008-2009e, s.

171). Öğretmenler okul tatillerinde ulusal ve dini bayramlarda ücretli izinlidirler. Ayrıca bayan öğretmenlere doğum, evlenme ya da yakın akrabalarının ölümü, ebeveyn, hastalık gibi nedenlerle izni verilmektedir (Eurydice Eurybase, 2008-2009e, s. 171).

Gerekli görülen tüm görevleri yapan ve hizmet içi eğitimle ilgili gerekleri yerine getiren öğretmenler, düzenli olarak terfi ettirilirlere ve maaş basamaklarının en üstüne kadar çıkarlar. Söz konusu kriterleri yerine getirmeyen öğretmenler terfi ettirilmezler, eski maaşlarını almaya devam ederler (MEB, 2006, s. 323). Öğretmenler yöneticisi; yöneticiler de öğretmen olabilirler.

Eğitimde amaca uygun, iş değerlendirme sistemi gereğince kararlaştırılan her makama karşılık gelen bir ücret baremi vardır. Ücret baremi, işin içeriğine ve zorluğuna göre belirlenir (Eurydice Eurybase, 2008-2009e, s. 171). Öğretmenlerin en yüksek maaş kademesine ulaşmaya kadar maaş kademelerini sırasıyla geçmesi gerekir (MEB, 2006, s. 323). Öğretmenlerden en düşük maaş alanla en yüksek maaş alanların ortalaması aylık 2800 Avro'dur (MUT, 2008, <http://www.mut.org.mt>). Hollanda'da üç eğitim sendikası vardır ve öğretmenler bunlardan istediğine üye olabilirler. Üye olmadan bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Öğretmenler okul müdürleri ve müfettişlerce değerlendirilmektedirler. Bir öğretmenin performansında sınıfın gözlenmesi önemli bir kaynaktır (Eurydice Eurybase, 2008-2009e, s.168). Bunun için müdür ve müfettişler ilgili öğretmenin derslerini izleyebilmekte, çalışmalarını ve ileriye dönük planları öğretmenle görüşerek değerlendirme yapabilmektedir. Öğretmenlerin başarılı olarak değerlendirilmeleri maaşlarına etki etmektedir.

Kural olarak Hollanda'da herkes gibi öğretmenler de 65 yaşında emekli olurlar ve emekli maaşı alırlar. Emeklilik maaşı öğretmenin çalıştığı süre ve en son maaşına göre hesaplanır. 1997 yılında esnek emeklilik planına göre öğretmenler 55 ile 65 yaşları arasında isterlerse emekliye ayrılabilirler (MEB, 2006, s. 324).

İngiltere'de öğretmenler kamu çalışanlarıdır fakat devlet memuru değildirler. Mesleki yaşamları boyunca hiçbir iş garantileri yoktur. Unvanlı öğretmenlerin iş sözleşmeleri belirli bir süreyi kapsayabilir veya süresizdir (Türkoğlu, 1998, s. 330). Atamalar kadrolu veya sözleşmeli olarak yapılmaktadır. İngiltere'de öğretmenler, yerel makamlarca veya okul yönetim kurulunca istihdam edilirler (Eurydice Eurybase, 2008-2009e, s. 414). Öğretmenlik mesleğinin gelir düzeyi diğer mesleklerden oldukça düşüktür (MEB, 2006, s. 332). Öğretmenlerin haftalık ders saati sayısı sınırlanmamıştır.

Öğretmenlere dönük öğretmen evleri ya da tatil kampları yoktur. Ancak yerel olarak kendi kurdukları lokaller ya da öğretmen sendikalarının tesisleri bulunmaktadır. Öğretmenler için ayrıca çocuk parası ya da sosyal yardım söz konusu değildir (MEB, 2006, s. 334). Öğretmenlerin kılık kıyafetine ilişkin yasal bir düzenleme yoktur. Giyim özgürdür. Belirlenen kurallara uygun davranmayan öğretmenlere disiplin cezası verilir.

mektedir. Öğrenciye kötü davranma, iş yerinde uyuşturucu ve alkol kullanımı, görevini yapmama veya kötüye kullanma, öğrenciye sarkıntılık ya da istismar gibi unsurlara disiplin cezası verilir (MEB, 2006, s. 335). Bir öğretmen vazifeyi suistimalden veya ceza gerektiren bir suçtan dolayı suçlu bulunmuşsa, derhal görevden alınır (Eurydice Eurybase, 2008-2009f, s. 440). Öğretmenler yılda 190 gün öğretim için, personel gelişimi ve diğer görevler için de 5 gün çalışmak zorundadır (Eurydice Eurybase, 2008-2009f, s. 435).

Öğretmenler mesleğe genellikle nitelikli öğretmen statüsünde başlarlar. Bu statü genellikle 9 basamaktan oluşur. Öğretmenler genellikle her yıl bir basamak yükselirler. Ayrıca başarılı öğretmenler basamakları ikişer ikişer geçebilirler. Her basamakta ücret yıllık olarak 1400 Dolar artar.

Öğretmenler yönetici; yöneticiler de öğretmen olabilmektedirler. Ancak uygulamada okul müdürlüğü için eğitim ya da yönetim alanında master ya da doktora (post graduate) öğrenim görmek esastır (MEB, 2006, s. 333). Öğretmenlerin maaş sistemi ve ücret derecelerinin parasal değeri, Eyalet Bakanlığı tarafından, Okul Öğretmenlerini İncelenme Heyeti'nin önerdiği hesap kabul edilerek yıllık olarak belirlenir (Eurydice Eurybase, 2008-2009f, s. 431). En yüksek öğretmen maaşı ile en düşük öğretmen maaşı ortalaması aylık 2950 Avro'dur (MUT, 2008, <http://www.mut.org.mt>). Öğretmenlerin maaşları hâkim ve uzman hekimlerle kıyaslandığında çok düşüktür. Öğretmenlerin sendika kurmaları ve kurulu sendikalara üye olmaları yasal haklarıdır. Üye olmaları zorunlu değildir. Ancak bütün öğretmenler sendikalıdır.

Öğretmenlerin performansı yıllık olarak resmi teftişle belirlenir (Eurydice Eurybase, 2008-2009f, s. 421). İngiltere'de okulların denetiminden Eğitimde Standartlar Bürosu (OFSTED) sorumludur. Bu büro teftişi kendisi yapmaz, kurum dışından müfettişleri eğitir ve okulların teftişini sözleşmeyle yaptırır (MEB, 2006, s. 332). Öğretmenlerin performansları gelirlerini arttırmaktadır. Mevcut sistemde öğretmenlerin emeklilik yaşı resmi olarak 65 olsa da, normal emekli olma yaşı kadın ve erkeklerde 60'tır (Eurydice Eurybase, 2008-2009f, s. 442).

İsviçre'de öğretmenler sözleşmeli statüsündedir ve sözleşme süreleri kısadır. Diğer bir ifadeyle hiç kimsenin 3 aydan fazla çalışma garantisi de yoktur. Öğretmenler, 1-6. sınıflarda 27-33 saat, 7-9 sınıflarda 22-31 saat ve ortaöğretim kademesinde ise haftada 22-27 saat derse girmek zorundadır (MEB, 2006, s. 378). Günlük yaşamda öğretmenlere herhangi bir konuda indirim ve ayrıcalık tanınması söz konusu değildir. Bu bağlamda İsviçre'de öğretmen evi, öğretmen lokali, öğretmen tatil kampları vs yoktur. Öğretmenlere diğer çalışanlar gibi çocuk başı aylık 150 Dolar ödenir. Öğretmenlere yılda bir maaş ikramiye verilir. Okullarda öğretmenler için herhangi bir kılık kıyafet zorunluluğu yoktur.

Öğretmenler kasten veya ihmal sonucu sorumluluklarını yerine getirmez, mesleğinin ve okulunun saygınlık, onur, şeref ve haysiyetine zarar verir duruma gelirse,

uyarılır, kınanır ve yine düzelmezse, 3 ay öncesinden haber verilmesi suretiyle görevine son verilir. Öğretmenler hizmet içi kurs ve sınav ile yönetici ve müfettiş olma olanağına sahiptir. Ayrıca tamamlayıcı bir eğitimi alarak bir üst kademede öğretmen ve yönetici de olabilirler. Öğretmenler müdür olabildikleri gibi, müdürlükten öğretmenliğe de geçebilirler (MEB, 2006, s. 377).

İsviçre’de öğretmenler, eğitim kademesine ve kıdemine göre farklılıklar gösteren maaşlar alırlar. İsviçre’de 32 basamaklı maaş baremi bulunmaktadır. Bu basamağın ilk kademesinde olanların yıllık maaşı ile son basamağında bulunanların yıllık maaşı arasında ciddi bir fark vardır. En yüksek öğretmen maaşı ile en düşük öğretmen maaşı ortalaması aylık 2760 Avro’dur (MUT, 2008, <http://www.mut.org.mt>).

İsviçre’de iki büyük öğretmen sendikası vardır. Sendika üyeliği isteğe bağlı olup, öğretmenlerin çoğu sendika üyesidir. Öğretmenin denetlenmesi, onları mesleğe atayan Belediye Okul Komisyonu tarafından belirlenen müfettişlerce yapılır. Müfettişler, öğretmeni, mesleki başarısı yönünden, okul komisyonunca seçilenler de devam ve uyum yönünden denetlerler. Müfettişlerin sayısal olarak yetersizliği ve daha çok rehberliği amaçladıklarından, öğretmenlerin performanslarının yeterince ölçülebildiği söylenemez. Dolayısıyla da performansa bağlı bir ücretlendirmeye gidilememiştir (MEB, 2006, s. 379).

Öğretmenler 65 yaşına girdikleri yılın sonunda emekli olabilirler ama yönetim isteği ile bu emeklilik 70 yaşına kadar ertelenebilir. Emekli olan öğretmene son maaşının %75’i kadar aylık ücret ödenir. Emeklilik primi ve diğer ayrıcalıklar söz konusu değildir.

Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye’deki öğretmenlerin özlük haklarını yakından tanıdıktan sonra, şimdide OECD ülkelerinde öğretmenlerin çalışma koşulları ve maaşlarının ne durumda olduğunu genel olarak görmek gerekmektedir. Çoğu OECD ülkesinde öğretmen maaşları, öğretmenlerin aldığı eğitim düzeyi ile birlikte artmaktadır. Örneğin, Belçika, Danimarka, Macaristan, Endonezya, Polonya ve İsviçre’de, 15 yıllık deneyimi olan orta öğretim kurumu öğretmenin maaşı, aynı deneyimi olan bir okul öncesi öğretmenin maaşına göre en az % 25 daha fazladır. En üst dereceden maaş almak için 30 yıldan fazla çalışmanın zorunlu olduğu ülkelerde, o derecede, ortalama maaş göreve başlama maaşının yaklaşık % 78 üstündedir. Bu durumda olan öğretmenlere yıllık ortalama 47.423 USD ile 53.449 USD arası ücret ödenmektedir. Ancak, İsrail, Meksika, Şili, Polonya ve Slovenya’da, en yüksek vasıflara sahip ilkökul öğretmenleri, en az vasıflara sahip ancak benzer deneyimi olan ilkökul öğretmenlere göre % 30 daha fazla ücret almaktadırlar. OECD ülkelerinin % 40’unda bir farklılık yoktur (OECD, 2010).

2000-2011 yılları arasında, birçok ülkede öğretmen maaşları reel anlamda artış göstermiştir. Aynı dönemde sadece Fransa ve Japonya’da düşüş göstermiştir. Bazı ülkelerde ise 2008’deki ekonomik durgunluktan ötürü, 2009 ve 2011 yılları arasında

ya dondurulmuş ya da kesintiye uğramıştır (OECD, 2013). Öğretmenlerin maaşları, toplam çalışma bedelinin sadece bir bileşeni olup, öğretmenlere yapılan ödemelerde bölgesel ödenekler, aile ödeneği, toplu taşıma indirimleri, eğitimsel materyal alımında bazı vergi muafiyetleri gibi dolaylı gelir kalemleri de bulunmaktadır. Ancak, OECD ülkelerinde vergi ve sosyal haklar bağlamında büyük farklılıklar bulunmakta olup, bunların maaşları karşılaştırırken dikkate almak gerekmektedir.

Öğretmenlerin maaşları ülkelere göre farklılık göstermektedir. Estonya, Macaristan, Endonezya, Slovakya'da 15 yıllık deneyimi olan orta dereceli kurum öğretmenlerinin yıllık maaşları 15.000 USD ile 60.000 USD arasında değişirken, Almanya, Hollanda ve İsviçre'de en az 11 yıllık deneyimi olan öğretmenler bu üst sınırdan daha fazla, Lüksemburg'da ise 100.000 USD'ı aşmaktadır.

Avustralya, Kanada, Kore ve Türkiye'de 15 yıllık deneyimi olan orta öğretim kurum öğretmenleri ile ilkokul öğretmenleri arasında % 5 'lik bir fark bulunmaktadır. İngiltere, Yunanistan, Portekiz, Estonya, İrlanda, Japonya, İskoçya ve Slovenya'da bu gruplar aynı düzeyde maaş almaktadırlar. Arjantin'de ise, tam tersine, eğitim düzeyi ile birlikte maaşlar da düşmektedir: Lise öğretmenleri, öğretim yükü iki kat olmasına karşın, ilkokul öğretmenlerinden % 15 daha az kazanmaktadırlar. İsrail'de ise, ilkokul öğretmenleri lise öğretmenlerinden % 18 daha fazla kazanmaktadırlar (OECD, 2012).

Eğitim sistemleri, yüksek kalitede öğretmenleri istihdam etmede zorlanmaktadır. Araştırmalar göstermektedir ki, maaş ve alternatif istihdam fırsatları, öğretmenliğin tercih edilebilirliğini önemli ölçüde etkilemektedir (Santiago, 2004). Diğer meslekler ile görece olarak yeni göreve başlayan öğretmenlerin maaşları ve bu maaşlarda artış olma olasılığı, yeni mezunların öğretmenliği tercih etmesinde önemli bir faktördür. Özellikle yaşanan öğretmen iş gücüne sahip olan ve öğretmen tedarikini artırma yoluna giden ülkeler, daha cazip göreve başlama maaşları ile birlikte kariyer imkânları da sunabilmelidirler. Ancak, iyi kalitede öğretmen iş gücü sağlamak için de en yeterli ve nitelikli öğretmenleri istihdam etmenin yanı sıra, mevcut olan etkili öğretmenleri sistem içinde tutabilmek gerekmektedir.

Okul sistemleri, maaşlara ek olarak öğretmenler için ek ödemeler ve diğer teşvik edici ödenekler sunan alternatifler geliştirmektedirler. Bunlar içerisinde, bölgesel ödenekler, aile ödeneği, ödüller, toplu taşıma indirimleri, eğitimsel materyal alımında bazı vergi muafiyetleri gibi dolaylı gelir kalemleri de bulunmaktadır. Özellikle kırsal kesimde bulunan okullar deneyimli öğretmenleri cezbetmede zorluk çekmekle birlikte, daha az deneyimli öğretmenleri istihdam etmektedirler (OECD, 2005). Bu ek ödemeler, OECD ülkelerinin üçte ikisinde ve G20 ülkelerinde mevcuttur.

Sonuç ve Öneriler

Eğitim sistemleri, yüksek kalitede öğretmenleri bulmakta zorlandıklarından dolayı, maaş ve alternatif istihdam fırsatları, öğretmenliğin tercih edilebilirliğini önemli

ölçüde etkilemektedir. Daha önce de tartışıldığı üzere, diğer meslekler ile karşılaştırıldığında, yeni göreve başlayan öğretmenlerin maaşları ve bu maaşlarda artış oranı, yeni mezunların öğretmenliği tercih etmesinde önemli bir faktördür. Bunlarla birlikte, özellikle yaşlanan öğretmen iş gücüne sahip olan ve öğretmen tedarikini artırma yoluna giden ülkeler, daha cazip göreve başlama maaşları ile birlikte kariyer imkânları da sunmalıdırlar. Ne var ki, iyi nitelikleri olan öğretmen iş gücünü sağlamak için de sadece en yeterli ve nitelikli öğretmenleri istihdam etmek değil, aynı zamanda etkili öğretmenleri sistem içinde tutabilmek gerekmektedir.

Diğer taraftan, okul sistemleri, maaşlara ek olarak, öğretmenler için teşvik edici başka ödenekler ve alternatifler geliştirmelidirler. Bunlar içerisinde, bölgesel ödenekler, aile ödeneği, ödüller, toplu taşıma indirimleri, eğitimsel materyal alımında bazı vergi muafiyetleri gibi dolaylı gelir kalemleri yer alabilir. Bununla birlikte, tek başına ücret ve çalışma şartlarını geliştirmek öğretmenin statü sorununu çözmeyebilir. Öğretmenlik kültürel olarak değerlendirilmediği sürece, daha iyi ücretleri teşvik etmenin yeterli olmayacağını kabul etmek gerekmektedir.

Ülkeler bazında bakıldığında incelenen ülkelerin hiçbirinde öğretmenlerin statü ve özlük haklarının emsal sayılabilecek diğer meslek gruplarından daha ayrıcalıklı bir konumda olmadığı görülmektedir. Hatta bazı alanlarda daha aşağı konumdadır. Bu ülkelerdeki öğretmenlerin aldıkları aylık ortalama maaşlara bakıldığında Türkiye'deki öğretmenlerin maaşları oldukça düşük kalmaktadır. Avrupa ülkeleri ortalaması aylık olarak, 2600-3400 Avro civarında iken, Türkiye ortalaması 1150 Avro civarındadır. Parasal ödenekler dışında Türkiye'deki öğretmenler, statü ve özlük hakları bakımından diğer ülkelere göre çok da geride değil, bazı konularda (öğretmenevleri, kamplar gibi) daha önde görülmektedir. Ancak, Can'ın (2015) bulgularına göre, eğitim sisteminin sürekli ve plansız değiştirilmesi, yönetici ve öğretmen seçme, yetiştirme ve istihdamının yetersizliği ile yönetici ve öğretmenlerin kariyer planlarının olmaması, denetim sisteminin yetersizliği Türk Eğitim Sistemi'nin niteliksel engelleri olarak sıralanmaktadır.

İncelenen bütün ülkelerde öğretmenlerin sendika kurmaları veya kurulmuş bir sendikaya üye olmaları serbesttir. Öğretmenler sendikaların sağladığı avantajlardan yararlanmaktadırlar. Diğer yandan öğretmenler, öğretmenlik mesleği içindeki hiyerarşik yapıda ilerleyerek, öğretmen, uzman öğretmen, başöğretmen, yönetici ve müfettiş olabilmektedirler. Ayrıca bu ülkelerin hiç birinde (Türkiye hariç) öğretmenlerin kılık kıyafetini düzenleyen yazılı bir yasal metin bulunmamaktadır. Ancak, yasal düzenleme olmadığı halde aşırınlara kaçıldığı görülmüştür.

Ülkeler bazında, öğretmenlerin denetlenmesi ve performanslarının değerlendirilmesi, okul müdürleri, müfettişler ve atamayı yapan amirler tarafından yapılmaktadır. Değerlendirme sonuçları öğretmenlerin ücretine ve meslekte yükselmelerine farklı şekillerde etki etmektedir. Değerlendirme sonuçları, Türkiye, Avusturya, Belçika, Fransa ve İsviçre'de öğretmenlerin ücretine ve meslekte yükselmelerine pek etkileri olmazken, Danimarka, Hollanda ve İngiltere'de ciddi etkileri olmaktadır.

Öğretmenlerin emeklilik yaşları ülkelere göre küçük farklılıklar gösterse de, 60-65 yaş arası genel olarak emeklilik yaşı olarak kabul edilmektedir. Emeklilik maaşlarının hesaplanmasında ülkeler bazında değişik yöntemler uygulanmaktadır. Bu çalışma ile sorgulanması gereken esas nokta şudur ki, Türkiye’de algısal düzlemde kutsal görülen öğretmenlik mesleğinin saygınlığı ve statüsünün yüksek çıkması gerçeği ile ülkemizin eğitim performansının düşük olması (21 ülke içinde 19. olması) arasındaki negatif ilişkinin açıklanmasına yönelik yeni çalışmaların yapılması kesinlikle zaruridir.

Maaş ve çalışma koşullarının iyileştirilmesiyle, doğru nitelikte daha çok sayıda insanın mesleğe karşı ilgi duymalarını teşvik etmek gerekmektedir. En iyi ve başarılı öğretmenleri istihdam edebilmek için, öğretmenliğin yüksek statüde bir meslek haline getirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, öğretmenlerin sosyal statülerine nelerin katkı sağlayacağını daha iyi anlaşılması gerekmektedir. Bununla birlikte, tek başına ücret ve çalışma şartlarını iyileştirmek, öğretmenin statü sorununu çözmeyecektir. Öğretmenlik kültürel olarak değerlendirilmediği sürece, daha iyi ücretleri teşvik etmenin yeterli olmayacağını kabul etmek gerekmektedir.

Kaynakça

- BURSALIOĞLU, Ziya. (1987). Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranışlar, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- CAN, Ertug. (2015). Qualitative Obstacles in Turkish Education System and Suggestions. Kam la Raj 2015 Anthropologist, 20 (1,2) 289-296.
- CEDEFOP. (2012). Crisis Pushes Young People Towards Involuntary Part-Time Jobs. *www.cedefop.europa.eu/EN/articles/19357.aspx* (Erişim Tarihi: 10.07.2013).
- DUNTEMAN, George. (1989). Principal Component Analysis, Sage University, US, Paper 69.
- ERDEN, Münire. (2009). Eğitim Bilimlerine Giriş, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- ERDOĞAN, İrfan. (1998). Çağdaş Eğitim Sistemleri, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- EACEA/Eurydice. (2013). Key Data on Teachers and School Leaders in Europe. Available at: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/151EN.pdf (Erişim Tarihi: 2014, 4 Nisan).
- EURYDICE Eurybase. (2007/08). Directorate-General for Education and Culture – Eurybase The Information Database on Education Systems in Europe - The Education System in France. European Commission
- EURYDICE Eurybase. (2008/09a). Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi. European Commission
- EURYDICE Eurybase. (2008/09b). The Information Database on Education Systems in Europe – The Education System in Austria. European Commission.

◆ Süleyman Davut Göker / Yüksel Gündüz

- EURYDICE Eurybase. (2008/09c). Organisation Of The Education System In The Flemish Community of Belgium. BE nl European Commission.
- EURYDICE Eurybase. (2008/09d). Organization of the Education System in Denmark. European Commission.
- EURYDICE Eurybase. (2008/09e). Organization of the Education System in the Netherlands. European Commission.
- EURYDICE Eurybase. (2008/09f). Organisation Of The Education System In The United Kingdom – England, Wales and Northern Ireland. European Commission.
- EVERTON Tim, TURNER Penny, HARGREAVES Lina & PELL, Tony. (2007). "Public perceptions of the teaching profession." *Research Papers in Education*, 22(3), 247-265.
- GİBSON, Robert & MİTCHELL, Marianne. H. (1990). *Introduction To Counsling And Guidance*, MacMillan Pub. Comp, New York.
- GÜLCAN, Murat Gürkan. (2005). *AB ve Eğitim Süreci. AB Ülkeleri Eğitim Sistemleri ve Politikaları, Yapısal Uyum Modeli, Anı Yayıncılık, Ankara.*
- GÜNDÜZ, Yüksel ve CAN, Ertuğ. (2011). Öğretmenlerin eğitim sistemi ve Uygulamalarına ilişkin güncel sorunları algılama düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4): 745-774.
- HACIOĞLU, Fatma ve ALKAN, Cevat. (1997). *Öğretmenlik Uygulamaları*. Alkım Yayınları, Ankara.
- JACKSON, Edward. (1991). *A Users Guide to Principal Components*, John Wiley and Sons, New York.
- JUDGE, Harry. (1988) "Cross-National Perceptions of Teachers." *Comparative Education Review*, 32(2), 143-158.
- KAVCAR, Cahit. (1999). Nitelikli Öğretmen Sorunu. 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu, Tekişik Yayıncılık, Ankara.
- MUT (MALTA UNİON OF TEACHERS). (2008). Pay And Conditions Salaries (Monthly) In Europe As On January 2008 In Euros. <http://www.mut.org.mt/conditions.htm> (Erişim Tarihi:10.04.2014).
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI (MEB). (2006). Ülkelerin Öğretmen Yetiştirme Sistemleri, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara.
- OECD. (2005). *Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers*, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264018044-en> (Erişim Tarihi: 2012, 6 Aralık).
- OECD. (2008). *Mental Health in OECD Countries*, OECD Policy Brief, www.oecd.org/els/health-systems/41686440.pdf (Erişim Tarihi: 2012, 15 Aralık).

- OECD. (2008). Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide, Paris. OECD (2009), *Economic Surveys: Slovenia*, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/eco_surveys-svn-2009-en (Erişim Tarihi: 2014, 8 Nisan).
- OECD. (2010). How Good is Part-Time Work?, in *Employment Outlook 2010: Moving Beyond the Jobs Crisis*, OECD Publishing (www.oecd.org/els/emp/48806797.pdf). (Erişim Tarihi: 2012, 6 Aralık).
- OECD. (2012). Education at a Glance 2012: OECD Indicators, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2012-en>(Erişim Tarihi: 2013, 16 Nisan).
- OECD. (2013). Education at a Glance 2013: OECD Indicators, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2013-en> (Erişim Tarihi: 2013, 6 Aralık).
- OECD. Analytical Database, January (2013). Tertiary Education for the Knowledge Society: Volume 1 and Volume 2 (2008) <http://dx.doi.org/10.1787/9789264046535-en> (Erişim Tarihi: 2014, 18 Nisan).
- PISA (2009) Results: Students On Line: Digital Technologies and Performance (Volume VI) (2011) <http://dx.doi.org/10.1787/9789264112995-en> (Erişim Tarihi: 2012, 6 Aralık).
- PISA (2009) Results: What Makes a School Successful?: Resources, Policies and Practices (Volume IV) (2010) <http://dx.doi.org/10.1787/9789264091559-en> (Erişim Tarihi: 2014, 10 Nisan).
- PISA (2009) Results: Learning Trends: Changes in Student Performance Since 2000 (Volume V) (2010) <http://dx.doi.org/10.1787/9789264091580-en> (Erişim Tarihi: 2014, 10 Nisan).
- QUINTINI, Glenda., MARTIN, John & MARTIN, Sebastian. (2007), The Changing Nature of the School-to-Work Transition Process in OECD Countries, *IZA Discussion Paper* No. 2582.
- RESMİ GAZETE. (1973) 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Yayımlandığı Tarih: 24/6/1973 Sayı : 14574.
- SANTIAGO, Paul. (2004), The Labour Market for Teachers, in G. Johnes and J. Johnes (eds), *International Handbook on the Economics of Education*, Edward Elgar, Cheltenham.
- SPARROW, Nick. (2009). "Developing Reliable Online Polls." *International Journal of Market Research*, vol. 48(6).
- TEZCAN, Mahmut. (1994). Eğitim Sosyolojisi, Zirve Ofset, Ankara.
- TÜRKOĞLU, Adil. (1998). Karşılaştırmalı Eğitim. Dünya Ülkelerinden Örnekler, Baki Kitabevi, Adana.
- VARKEY GEMS FOUNDATION. (2013). Teacher Status Index. London.
- VERHOEVENA Jef, AELTERMANB Antonia, ROTSB Isabel & BUVENSA Ina. (2006). "Public Perceptions Of Teachers' Status in Flanders." *Teachers and Teaching: Theory And Practice*, 12 (4), 479–500.